

רבני קלאוזנבורג

ו"ש שלת רבני בית גלאזנר"

מאת:

שלמה זמרוני

בני ברק, ניסן תשמ"א

ב ש ע ר

הרגשתי חובה לעצמי, כאחד מדור האחרון ליוצאי יהדות קלאוזנבורג, להוציא את החוברת הצנועה הזאת ולרשום עבור הדור הזה והדורות אחריו, את תולדות רבנות קהילת קלאוזנבורג ובמרכז "שולת רבני בית גלאזנר".

שולת רבת ההוד והתפארת, ממשיכי שרשרת הזהב של משפחת "חתם סופר", שהטביעה חותמה, חותמת הקודש של תורה ודביקות במנהגי ישראל לכל פרטיה ודקדוקיה, על יהדות הממלכה האוסטרו הונגרית במשך דורות במיוחד על הרבנות והקהילות. יהדות שאיננה יותר, עלה עליה הכורת !

ב"ספר הזכרון לקהילת קלאוזנבורג" שזכיתי לערוך בשנת תשכ"ח – 1968, רשמתי רק ראשי

פרקים על רבני העיר, בספר שהופיע במסגרת מצומצמת של 120 עמוד בלבד, כמקדמה אשר "חוג יוצאי קלאוזנבורג בישראל", קיבל מאת הסופר והיסטוריון ד"ר יהודה מרטון ז"ל, להוציא ספר היסטורי דוקומנטרי רבת היקף על תולדות יהדות העיר, אך עם פטירתו הפתאומית של ד"ר מרטון הענין לא התגשם.

בחוברת זו אשר אני שם לפניכם, רשמתי בצורה תמציתית פרקי היסטוריה של רבני העיר, למרות שיש מקום להרחיב את היריעה על כל אחד ואחד. הדברים אמורים במיוחד כלפי "שושלת רבני בית גלאזנר" שניהנו בעיר במשך תקופה של 80 שנה, תקופת הפריחה והשגשוג ליהדות קלאוזנבורג עד לחיסולה הטרגי בשואת יהדות אירופה.

תודתי נתונה לצאצאי משפחת גלאזנר בארץ, ובמיוחד לגב' ברכה יוסט גלאזנר שעודדו אותי בהוצאת החוברת.

שלמה זמירוני

חבר נשיאות חוג יוצאי קלאוזנבורג בישראל

בעזה"ת, חודש ניסן שנת השמ"א – בני ברק,

רבני קלאוזנבורג

בדברי ימי העיר מוזכרים היהודים בפעם הראשונה, כבר בשנת 1591 כתגרים המבקרים בירידי העיר.

מספר שנים אחרי כן רושמים ההיסטוריונים, כי נמצאו בעיר מספר יהודים ומצביא המקום הוציא פקודה לשחוט אותם. בשנת 1630 רושמת ההיסטוריה, כי שוב הוציאו להורג מספר יהודים שנאשמו בכך שמכרו ספרי קודש של הדת היהודית לכת "שומרי שבת" בהנהגתו של הברון סימון פיצ'י. מאותה התקופה נמשכו נסיונות היהודים לקבל זכות ישיבה בעיר. חיי הקהילה התחילו להתפתח ע"י הקמת בית כנסת בקצה העיר, ברובע שנקרא מונשטור ורכישת שטח לבית הקברות.

רבני העיר:

עד לשושלת רבני בית גלאזנר

בראשית התארגנות החיים היהודיים בעיר, מלאו את תפקידי הרבנות, אישים רבניים אשר נשלחו למקום ע"י "הרב הכולל של זיבען בירגען" (טרנסילבניה) שתוארו הרשמי בפי היהודים היה "לאנדס ראבינער", שפעל באישור השלטונות ומושב היה בעיר קארלסבורג, עיר שהיתה קיימת בה גם קהלה מצאצאי גולי ספרד. בית הכנסת שלהם קיים עד היום הזה.

בתקופה הראשונה שימש בתפקיד זה הגאון הרב יחזקאל פאנעט זצ"ל. לפניו שמשו בתפקיד רבנים אחדים, אולם רק לתקופות קצרות. הרב יחזקאל פאנעט היה מחבר הספר "שו"ת מראה יחזקאל" והספר "מנחם ציון" על התורה. מוצאו היה מהעיר בליץ אשר בשליזיה. אחרי נישואיו עבר לפולניה, הצטרף לחסידות ונמנה על גדולי תלמידיו של אחד מאבות החסידות ר' מנדלי מרימנוב. משם הוזמן לתפקידו בקארלסבורג וישב שם 23 שנה.

בשנת 1812 נשלח ע"י הרב הכולל לתפקיד הרבנות בקלאוזנבורג, הרב אפרים פרץ אבעל, בשנת 1816 הרב יוסף קין, בשנת 1837 הרב משה נאש ואחריו הרב יוסף רוזנפלד, אך אין בידינו פרטים עליהם. אחד מצאצאיו של הרב יוסף קין הוא העיתונאי ההיסטוריון מר דוד שן, לשעבר עורך העתון "אוי קלט".

אחרי פטירתו של הרב יחזקאל פאנעט בשנת 1845 ירד קרנו של תפקיד הרב הכולל בקארלסבורג. ישבו על כס הרבנות, רבנים שלא היו ראויים לכך. רכשו את המשרה ע"י מתן שוחד ושלמונים לראשי השלטון. אחד מרבנים אלה היה הרב אברהם פרידמן משימונדה. הרבה קהלות סרבו בגלל זה להכיר ברבנותו ופנו בתלונה לסמכות התורנית הטבעית והעליונה בכל רחבי הונגריה להגאון ה"חתם סופר", רבה של פרסבורג.

אחרי חקירה ודרישה שלח לו ה"חתם סופר" הוראות לנסוע למרמרוש סיגט, להגאון, מחבר הספר "קונטרס הספיקות" להבחן אצלו ולקבל ממנו "סמיכה" לשמש ברבנות. הרב אברהם פרידמן סירב לכך, דבר שגרם שחלק הקהלות החשובות כפרו בסמכויותיו וסרבו להשמע לו ולהוראותיו.

הרב הילל ליכטנשטיין:

בשנת 1851 הודיעה גם קהלת קלאוזנבורג, כי אין היא מכירה בסמכותו למנות רב בעיר ופנו בבקשה ל"חתם סופר" שיציע להם רב, גדול בתורה ובמעשים.

כך התחיל לכהן בשנת 1851 עד 1854, כרב ראשון שנבחר בהסכמת כל הקהילה, הגאון והצדיק הרב הילל ליכטנשטיין, שנולד בעיירה וועטש בהונגריה. היה מבחירי תלמידיו של "חתם סופר". בעולם הרבני ובהיסטוריה הוא מוכר בשם: ר' הילל מקולומייא על שם רבנותו בעיר זו משנת 1868 עד סוף ימיו בשנת 1891.

היה גאון בתורה, מגיד ומוכיח, קנאי קיצוני ללא כל פשרות, הטיף ולחם נגד תנועת "ההשכלה". בשנת 1865 היה מיוזמי כנס הרבנים החרדים בהונגריה שהתקיים בעיר נאדי-מיהלי ומחותמי האיסור להטיף בבתי כנסת בשפה הגרמנית או ההונגרית. לחם נגד כל חידוש הקטן ביותר,

אשר המחדשים "המשכילים" רצו להנהיג בבית הכנסת. ראה בכך התקרבות וסכנה להתבוללות, לאסימילציה, השפעתו על יהדות הונגריה היתה עצומה.

הרב הילל ליכטנשטיין היה חותנו של איש ירושלים האגדי, ר' עקיבא יוסף שלזינגר, מחבר ספר: "הלב העברי", שעלה לארץ ישראל בשנת 1870. בדתיותו היה קיצוני, אולם בגלל דעותיו ושיטתו הסתכסך עם רבני ירושלים, עד שהוכרז עליו חרם כדת וכדין. הוציא ספר בשם "בית יוסף החדש", בו טען בין השאר, כי בירושלים יש לתקוע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת. יהודי הרוצה לעלות לישראל ואשתו מסרבת להצטרף אליו, מותר לר לקחת אשה שנייה במקרה ואשתו מסרבת לקבל גט. לחם נגד "משולחים" שיצאו לגולה לאסוף כספים ובמשך שנים לא חזרו למשפחותיהם. בין הטענות הרבות שהיו לאנשי הישוב הישן נגדו, היתה הטענה, כי את 8.000 פלורין זהב שחותנו שלח לירושלים, הקדיש ר' עקיבא יוסף לא "חלוקה" אלא לרכישת אדמות פתח תקוה, מבלי שחותנו הסמיך אותו לכך. הזמין אותו ל"דין תורה" ולא נשמע ל"פסק דין". אחד מיישובי עובדים של "הפועל המזרחי" בדרום נקרא על שמו: "מושב בני עי"ש".

ר' הילל ליכטנשטיין אצל הצדיק מצאנז:

על אף היותו תלמיד "חתם סופר" ודבק ברבו ומנהגיו, הצטרף לחסידות והתחיל לנסוע להצדיק ר' חיים הלברשטאם מצאנז. באגדה החסידית מסופר, כי בבואו בפעם הראשונה לצאנז רצה להכנס לרבי לקבלת שלום, הבחין כי מעל למשקוף לא השאירו אמה על אמה בלי טיח "זכר לחורבן". מיהר ר' הילל, השיג סולם ופטיש, עלה בעצמו רהתחיל לקלף את הטיח מעל דלת הכניסה. פרחי החסידים התחילו לגעור בהונגרי המשונה והסוער, המעיז לעשות כן על דעת עצמו. הצעקות הגיעו לאזני ה"דברי חיים" שיצא מחדרו ואמר לחסידיו: הניחו לו, כוונתו לשם שמים.

רבנותו וגוושו מקלאוזנבורג:

בספר חולדות ר' הילל ל"ש אשר הוציא לפני הרבה שנים נכדו הרב הילל וויינברגר, יש תאור מעניין על רבנותו זו וקשריו עם הקהלה אחרי גרושו מן העיר ע"י השלטונות. וזה לשון הסיפור:

...ויהי אחרי אשר ישב רבינו כמה שנים בעיר מארגרעטין, באו שליחים מקלאוזנבורג ואמרו לו: רבי, רצונך שתדור עמנו? הבטיחו להחזיקו בכל הענינים ולהחזיק ישיבה יותר גדולה. ר' הילל השיב להם, כי בעזה"ת גם פה כלם אהובים ועושים רצונו ומחזיקים אותו ואת הישיבה יותר מכפי יכלתם, אך אם אפשר לקדש שם שמים ביותר ולזכות את הרבים, הנני מוכן ומזומן לכבוד שמו הגדול יחברך שמו ונענה להם.

אשרי עין ראתה כל אלה, כבוד התורה שעשו הקהלה הקדושה קלאוזנבורג כאשר בא העירה ונהג שם את נשיאותו ברמה. אוהב את הבריות ומקרבן לתודה.

בעת הזאת היה רב אחד על המדינה בעיר קארלסבורג, הרב אברהם פרידמן משימונדה, אשר

נתמנה לתפקידו שלא ברצון יהודי המדינה, אלא ע"י השרים תמורת בצע כסף. הוא כעס על ר' הילל ל"ש, היות ולא פנה אליו לבקש אישור ורשות להיות רב בקלאוזנבורג. הלשין עליו בפני השלטונות כל מיני עלילות שוא, עד שהגיעה פקודה שיעזוב את העיר, כי אחרת הוא יגורש ע"י כח צבאי.

אנשי הקהלה הצטערו מאד על הבושה הזאת והחליטו לפנוח אל הקיר"ה (הקיסר ירום הודו) בעיר הבירה ווינה. אולם גם זה לא הועיל והיה מוכרח לעזוב את העיר. לפני יציאתו התאספו כל בני הקהלה לקבל את ברכתו וגעו כלם בבכיה רבה. עזב את העיר והתישב מספר שנים בעיר גרוס וורדיין. אחרי שעזב את קלאוזנבורג לא נתקבל רב אחר במקומו במשך שמונה שנים.

איום ב"דין תורה" בפני בית דין של מעלה:

שש שנים אחרי שנאלץ לעזוב את העיר, כתב לקהלתו מכתב ארוך, מזעזע ומוגע ללב, בו הוא מפציר בהם לקבל רב אחר במקומו שינהיג את העדה.

וזה לשון המכתב:

...אמר שלום ליראי ה' הנגיד והנכבד, החבר ר' פישל נ"י ראש הקהל והשני לו הכי נכבד התורני ירא ה' הנגיד החבר ר' יואל (וורטהיימר) מטובי הקהל.

כמדומה לי שאהבה הישנה, אהבת האמת, שלא היה תלויה בדבר – בטל, מכם עלי עדיין לא פג מלבכם. ובהיות כן קרוב הדבר שדברי ממני אליכם לא ישוב אלי ריקם.

והנה זה יותר משש שנים שאתם כצאן בלי רועה. חבל על דאבדין. מעי מעי, לבי לבי על חלליהם. רבים חללים הפילה, זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה...

והנה עד עתה, היתה לכם קצת המלצה לומר: ידינו לא שפכו הדם הזה, אבל לעת עתה, עליכם המצווה הזאת. לא תנוחו ולא תשקטו עד שתקבלו עליכם רב ומורה... אבל ואבל, הנני להזהיר אתכם וגם לבקש ולהתחנן, שלא תעשו תנאים כאלה, שעל ידי כך לא יתרצה לכם. ושוב תאמרו הלא עשינו את שלנו. לכן תדעו ולא תשכחו, הלא הבוחן לבבות הוא יודע. ולא תהיו ח"ו בכלל: ארור עושה מלאכת ה' ברמיה. תכתבו על לוח לבבכם, אתם מיודעי ומכירי כעת ומקדם, תלמידי ובני.

ידעתי גם ידעתי שיש לכם מורא שמים ואין מזרזים אלא הזריז. כי מחויבים אתם לשמוע לי ולעשות רצוני, כי באמת אני, אני הוא הרב שלכם וגוזר עליכם לקיים דברי. כי אני נתקבלתי להיות רב שלכם כדת משה וישראל, בעצת ה' ברוב מנין ובנין. בספר תולדות אדם, כשהראה לו דור ודור ודורשיו, שם אני כתוב כרב עירכם. ואם נעשה מעשה שנעשה, נאמן עלי הדיין. אבל אני כשלעצמי אפילו כחוט השערה איני מוותר לכם מהתמנותי. לכן גוזר אני עליכם שבתוך זמן לא כביר תגמרו הדבר לטובה. ואם לא: תדעו נאמנה שאחר אריכות ימי ושנותי אבקש מכם מבית דין לפני אלוקי הרוחות ודיין האמת, שאני קובל עליכם ואומר לפניו: אתם המיתם את עם ה', אשר הופקד והושלש בידי. כללו של דבר. לא תיראון ולא תערצון ובודאי ה' יהיה בעזריכם.

ואם מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה.

דברי אוהבכם ורבכם המבקש טובתכם, טובה האמיתית ומצפה לתשובתכם השלימה בקרוב.

ה"ק הילל ל"ש מוועטש

הרב הילל ל"ש הוציא כמה וכמה ספרי מוסר ודרוש.

"עת לעשות":

אלה הדברים שאלות ותשובות "עת לעשות" להורות לעם ה' הדרך ילכו בה ומעשה אשר יעשון. חברתי בעזרת החון לאדם דעת ומאתו מענה לשון, אני הקטן הילל ל"ש מילדי עיר וועטש במדינת אונגון, רב פה קולומייא והגליל, יע"א.

ספר מוסר ודרוש שני חלקים ב"עברי-טייטש" חלק ראשון נדפס בלעמבערג תרל"ג, 362 עמוד; חלק שני נדפס בשנת תרל"ה, 188 עמוד.

(הערת הכותב: ברשותי נמצא ספר שנדפס בשנת תר"מ לפני 101 שנה, כנראה הוצאה שניה).

"שירי משכיל":

דברי מוסר ודרוש. נדפס בלעמבערג בשנת תרל"ז, 176 עמוד.

"משכיל אל דל":

מארבעה חלקים המחזיקים מספר ארבעים כללים שנפשי לה' להוציאם לאור. חברתי בעזרת החון לאדם דעת ומאתו מענה לשון.

אבי ה"ק הילל ל"ש, מילדי וועטש, רב פה ק"ק סיקס והגליל יע"א. וכעת רב בעיר קרלומייא והגליל.

הוצאה ראשונה נדפסה באונגוואר והשניה בלעמבערג בשנת תר"ל.

הרב שרגא פייש פישמאן:

משנת 1854 עד 1861 לא היה רב בקלאוזנבורג. רק הודות למכתבו הנרגש, לחצו והפצרותיו

של ר' הילל ל"ש החליטה הקהלה לקבל את הרב שרגא פייש פישמאן, שכיהן כרב בעיירת סיקסו. היה מפורסם בכל רחבי הונגריה כמגיד ודרשן בחסד עליון. ממרחקים באו יהודים לשמוע את דרשותיו.

על כשרונותיו הבלתי רגילים כמגיד התהלכו אגדות. רבנים כתבו עליו מליצות שונות בשטח זה: "אבי כל תופס כינור האגדה". "אבי כל הדרשנים". "...וכל העומדים בעזרה כשהיו שומעים את הקול יוצא מפה קדוש ולב טהור יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, היו מוכרחים להרהר בתשובה".

הרב פישמאן ישב בעיר כשלוש שנים בלבד. בתקופה ההיא התחילה להתפשט בין יהודי הונגריה, תנועת הריפורמה וההתבוללות, בעקבות האמנציפציה שהשלטון ההונגרי הכריז במדינה. לכן חיפש הגאון "כתב סופר" מפרסבורג, מגיד ומוכיח שדבריו נשמעים והשפעתו גדולה. שם עינו על הרב פייש פישמאן. התחיל לשדל אותו וללחוץ עליו במשך כמה שנים שיסכים לעבור לפרסבורג כמגיד העיר. תיאר בפניו את השליחות הגדולה של עצירת הריפורמה ההתבוללות המפילה ח"ו חללים במחנה היהדות.

בקלאוזנבורג היה הרב פייש פישמאן אהוב ונערץ על כל בני הקהלה. התגאו בו והעתיירו עליו כבוד וחיבה ללא גבול. אך לבסוף נעתר להפצרותיו הרבות ל"כתב סופר" ועבר לפרסבורג.

אחרי שהגיע לעיר אמר ל"כתב סופר": בדברי חידוד: כ"ת הוא הרמב"ם ואני אהיה "הרב המגיד" (הפירוש הידוע על הרמב"ם). על כך ענה לו ה"כתב סופר" ג"כ בדברי חידוד: אולם הקהלה תהיה זקוקה ל"כסף משנה" (ג"כ פירוש ידוע על הרמב"ם).

הלוויית "הכתב סופר":

אציין כאן דבר מעציב אשר רושמי ההיסטוריה נמנעו לפרסם ואף השתדלו לדבר על כך ברמזים בלבד, מאז ועד היום הזה.

הרב מאיר פישמאן, מיקירי ירושלים, בנו של הרב מטעלעגד ונכדו של הרב פייש פישמאן, שהוציא את הספר "אור שרגא" כותב בהקדמתו, כי קבל רשות מאת הרב עקיבא סופר זצ"ל לרשום בספר את סיפור המעשה, אך גם הוא מגלה טפח ומכסה טפחיים.

ביום פטירתו של ה"כתב סופר" חל פילוג קשה מיוחד במינו בהיסטוריה הרבנית. המשפחה דרשה להכריז לפני סתימת הגולל, כי בנו ה"שבט סרפר" ימלא את מקום אביו כרבה של פרסבורג, ועד שלא יסכימו לתנאי – לא יקיימו את ההלויה.

ראשי הקהלה הביעו התנגדות לכך. התהלכו שמועות בעיר, שיש בדעתם להכתיר כרב את ר' פייש פישמאן. בינתיים זרמו לעיר ברכב וברגל גדולי הרבנים ומשלחות מהקהלות להשתתף בהלווית רבן של ישראל. הויכוח התנהל במשך שלושה ימים. המוני היהודים הסתובבו בעיר וחיכו להלוויה. המשפחה סרבה להטמין את הנפטר, כל עוד שלא יכריזו "מזל טוב" לבחירת הבן כיו"ר. הקהלה סרבה לוותר.

הרב פישמאן ברח מן המחלוקת. המצב הטרגי הזה ללא כל תקדים גרם לו צער, יסורי נפש וזעזוע. בינתיים יצא קול בעיר שר' פייש עומד לשאת דרשה. בית הכנסת התמלא מפה אל פה והמונים עמדו מסביב לבנין. תוך מצב רוח מזעזע עלה על הבמה, פתח את ארון הקודש ומתוך בכי קורע לב הצהיר, כי כסא הרבנות מגיע לבנו של מנוח והוא ראוי לכך. מעולם לא עלתה על דעתי לקבל את התפקיד, התחנן מתוך בכי ודמעות לראשי הקהילה שיפסיקו את "חילול השם" וחילול כבוד הנפטר הגדול. כל הנוכחים פרצו בבכי יחד אתו. אחרי הצהרתו הוכרז על ה"שבט סופר" כרבה של פרסבורג והתקיימה ההלווייה מתוך בכי ובקשת סליחה מהנפטר.

"אור שרגא"

ר' פייש פישמאן השאיר אחריו הרבה כתבי יד. את דרשותיו היה רגיל בו בערב לרשום בקונטרס. רק בשנת תשי"ט – 1959 הופיע ספר שהוציא נכדו הרב מאיר פישמאן, שזכיתי ללמוד אתו בישיבת ר' מנחם סופר בברוש וואשארעלי, במשך שלוש שנים, והוא בנו של הרב יוסף חיים פישמן רבה של העיירה טעלעגד. הספר, נדפס בתל אביב, 424 עמוד.

בשער הספר אנו קוראים:

"אור שרגא" – חלק א: פנינים יקרים, מעולפת ספירים, בפסוקי התורה ונ"ך נאמרים, שבעתיים מזוקקים, מדבש ונופת מתוקים, וגם בסוגיות תש"ס העמוקים, מור"ז אשר השאיר אחריו ברכה, אבי המגידיים וראש הדרשנים בדורו, ה"ה כ"ק זקני הרב הגאון, פה מפיק מרגליות, צדיק תמים, חסיד ועניו, כקש"ת מרן ר' שרגא פייש פישמאן זצ"ל, אב"ד סיקסא, קלאוזנבורג ואח"כ מגיד מישרים בעיר ואם בישראל בפרסבורג.

רבני שושלת בית גלאזנר

הרב אברהם גלאזנר:

מיד אחרי שהרב פישמאן עבר לפרסבורג נבחר לכהן כרב עיר הרב א. גלאזנר.

הרב אברהם גלאזנר נולד בשנת תקס"ה – 1824. למד תורה אצל הרב ישכר דב רבה של ליפטו סנט מיקלוש. משם עבר לפרסבורג לישיבת "כתב סופר". התפרסם כעילוי, בעל מידות נעלות, מתמיד גדול, מצוין בתורה ויראת שמים.

רבו התרשם ממידותיו וגדלותו בתורה והציע לגיסו הרב דוד צבי אהרנפלד, חתנו של "חתם סופר" שיקח את האברך המצוין הזה לחתן לבתו. הרב אהרנפלד היה רבה של מטרס דורף, אחת מ"שבע הקהלות" ונשא את התואר "חתן סופר" וגם לספרו שחיבר נתן את השם הזה.

בזמן שר' אברהם גלאזנר עמד לבחירה בקלויזנבורג פנה דודו ה"כתב סופר" להרב הילל

ליכטנשטיין שהשפעתו על הקהלה היתה גדולה, וביקש אותו שימליץ בפני ראשי הקהלה שיתמכו בבחירות בהרב אברהם גלאזנר. אולם כשנודע לר' הילל ל"ש שגם הרב גלאזנר משמיע את נאומי הדרשות שלו בשפה הגרמנית, שהיתה השפה המדוברת אצל רבני "אוברלנד", שפך עליו את זעמו ואפילו פנה במכתב חריף ל"כתב סופר" על שהמליץ עליו ואינו גוער בו בתלמידו זה שיפסיק להשתמש בשפת "המשכילים".

בהמלצת ר' הילל ל"ש כמובן לא זכה, אך נראה כי השפעתו של ה"כתב סופר" גברה על קנאותו הקיצונית של ר' הילל והעילוי הצעיר זכה בבחירות ויסד את השושלת הרבנית של בית גלאזנר בקלויזנבורג. הניח את היסודות לרבנות מסודרת ומאורגנת לפי המסורת שנקבעה בפרסבורג, נתחבב על קהלתו שחשבה לעצמה לזכות גדולה שנכד ה"חתם סופר" יושב על כס הרבנות בעירם. השפעתו על יהודי העיר והסביבה היתה גדולה. הקים בעיר ישיבה, דבר שחיזק כמובן את חשיבותה של הקהלה.

בשנת 1868 בקונגרס של קהלות הונגריה, שכונסה ביזמתה ותמיכתה של הממשלה ההונגרית, שכתוצאה מכן חל הפילוג ההיסטורי ביהדות הונגריה והקמת הקהלות הנפרדות במדינה וייסוד שלושה סוגים של קהלות: "אורטודוקסים", "ניאורגים" ו"סטטוס-קוו", בועידה היתה קהלת קלאוזנבורג מיוצגת ע"י ר' ישראל גרין שהודיע, כי קהלתו מצטרפת לזרם החרדי האורטודוקסי.

בשנת 1877 והוא רק בן 53 נפטר הרב אברהם גלאזנר. הניח אחריו כתבי יד, אך מעולם לא הודפסו.

הרב משה שמואל גלאזנר:

נולד בשנת תרס"ז – 1856; נפטר בירושלים בשנת תרפ"ה – 1924 ביום כ"ב תשרי.

הגאון רבי משה שמואל גלאזנר זצ"ל נבחר לרב העיר, שנחשבה לאחת הקהלות החשובות והמסודרות בהונגריה, בהיותו רק בן 18 שנה, בתנאי שיתחיל לכהן בגיל 22. למד תורה אצל אביו שהכשירו – כבנו יחידו – שיהיה רב גדול בישראל. רק לזמן קצר בלבד שלח אותו לישיבת דודו ה"כתב סופר" בפרסבורג. הרמ"ש"ג ניחן במוח חריף, בהבנה ובתפיסה מהירה. תוך זמן קצר נתפרסם שמו כאחד הגאונים הצעירים, כוכב עולה בשמי הרבנות בהונגריה, כבר בגיל 25 היה אחד המשיבים הגדולים בענייני הלכה מסובכים במדינה.

מיד עם הבחרו חידש בקלאוזנבורג את הישיבה שאביו יסד בעיר. קבע סדר לימוד משלו, חינך את תלמידיו ללימוד עיוני על דרך ה"פשט" על הדף, ולהתרחק מדרך הפלפול. שיטה שבאה אחרי כן לביטוי בספריו שהוציא ובמלחמתו התורנית והחברתית שהיתה מנת חלקו במשך כל ימי חייו.

דרכו ברבנות לא היתה סוגה בשושנים, דבר שנבע מגאוניותו ומדרכו העצמאית. התעוררו אז בעולם הרבנות בהונגריה וגם בקהלות שאלות הלכתיות מסובכות אשר בירר אותם מתוך התעמקות בהלכה, באומץ לב וללא כל פחד: מה יאמרו המחמירים והקנאים, הצו של "לא תגורו

מפני איש" היה נר לרגליו.

מדרך ההלכה הברורה לא נטה לימין או לשמאל. לא היה מוכן לוותר, להרתע ולסגת אפילו בזמנים שהיה נתון להתקפות מצד רבנים וחוגים קנאים ותקיפים. התבלט כאחד מגדולי ההלכה בדורו ובדורות האחרונים. איש לא ערער על גדולתו בתורה ובקיאותו המפליאה בכל מכמני ההלכה.

כדרכו העצמאית בהלכה, כך גם בהשקפת עולמו ודביקותו ברעיון הציונות הדתית שהיה אחד ממבשריה. בשנת תרס"ד – בפרוס ועידת היסוד של "המזרחי" העולמי שהתקיימה בנשיאות הגאון רבי יצחק יעקב ריינס ז"ל בפרסבורג, היה אחד הרבנים הבודדים בהונגריה שהעניזו להגיד את אשר עם לבבם. יצא בדברים חריפים נגד הרבנים שהוציאו איסור על הציונות ו"המזרחי".

כמו בהלכה, כך גם בשאלה זו, לא הלך בתלם. לא נכנע, לא התחבא ולא התכחש, לרעיונותיו. נרדף והוחרם ע"י רבני הונגריה הקנאית בגלל אמונתו הציונית, לא יכלו לבלוע ולסלוח, כי נין ה"חתם סופר", גאון וגדול בתורה, רב באחת הקהלות החשובות ביותר יצטרף לתנועה זו. ולא רק הצטרף סתם, אלא היה אחד מראשי המדברים. אך הוא לא שם לב לכך, החזיק באמונתו הציונית והטיף לציונות דתית.

מכתב הרב מ. ש. גלאזגר לקראת ועידת היסוד:

בעזה"ת, עש"ק ראה תרס"ד קלויזענבורג תע"א

לכבוד האלופים, מנהלים באמונה ד"חברת הציונים" בווינא.

מעת אשר החלה תנועת הציונות לפעם במחננו, מחנה העברים, שמחתי לראות כי הנה היא בוקעת לה מסילה כמעט בכל ארצות תבל בלבנות בני אומתנו, עד אשר גם רבים מהמרחקים בחזקת היד כל חדשות אשר נהיו בלי משים, גם אלה מצאו את התנועה הזאת די נכונה להגות בה. ואך מבקשים להסיר ממנה או להוסיף עליה פרטים אחדים לבלתי היות בה שמץ צור מכשול להדיחם מתורת השם לפי דעתם.

ימי אסיפת "המזרחים" בפרעסבורג קרבים ובאים, גם אנכי יש את נפשי לקחת חלק בה, אשר על כן מצאתי את לבבי להריץ את אגרותי מאתי לפני כבודכם, ולשחר פניכם להעמדיני בקרן אורה ע"ד מפלגות העדות גם בארצנו – חבל הציונים המקנאים, אשר בכל לב ונפש יביאו את כל איש ישראל תחת דגל הציונות, איך ובמה ירגיעו את לב האורטודוקס הנאמן או מה יענה להשקיט את נפש החסיד, אשר יגורו לנפשם כי תנועת הציונות תשחית כרם ה' צבאות כאשר כבר ידענו ושמענו את דבריהם אשר אמנם שונות המה בפרטיהם אבל כולם עולים בקנה אחד.

נא יואילו בטובכם לחוות לי דעתכם בזה וברצות ה' אקוה גם אנכי להשתתף באסיפה הזאת, אשר לעדתי תכיל בה צמיחת טוב לבני אמונתנו. ואולי אוכל לפעול גם על לבות מכירי וחבירי אלופים ואנשי שם לבוא עמי יחד לדרוש לציון.

הזמן קצר מאד אשר על כן אחכה יום יום לתשובה.

מוקירכם ומכבדכם
ה"ק משה שמואל גלאזנר
רב דק"ק קל"ב הוגליל

בועידת היסוד של "המזרחי" נבחר להנהלה העולמית הראשונה של התנועה. אחרי מלחמת העולם הראשונה השתתף בכנס היסוד של התנועה הציונית בטרנסילבניה שהתקיימה בקלאוזנבורג ונשא שם את הנאום המרכזי. כתום הכנס הלך בראש התהלוכה שעברה ברחוב הראשי של העיר כשבראשה דגל "תכלת לבן". בין היהודים עשתה השתתפותו רושם רב. לעומת זאת, הקרע בינו לבין העולם הרבני והחסידי קיבל ממדים חריפים. השתתף כציר בקונגרס הציוני בקרלסבאד ונבחר לנשיאות הקונגרס.

כל ימיו עמד במאבק עם חוגי הרבנים הקנאים, שלא החסירו שום הזדמנות להתקיף אותו. הרב פריינד, רבה של אינטערדאם נאסוד, תלמידו של בעל "דברי חיים" מצאנז אסר את המקוה בקלאוזנבורג שנבנה והוכשר על פי הוראותיו ההלכתיות של הרב גלאזנר, אך הוא לא נכנע והוציא ספר "אור בהיר" להצדקת שיטתו. היו לו ויכוחים חריפים בעניני שחיטה, אפיית מצות במכונה, התרת אכילת קטניות בפסח בימי הרעב של מלחמת העולם הראשונה. בכל הענינים ההלכתיים הללו נכנס למאבק ותורתו בידו. הוציא קונטוסים תורניים להצדיק שיטתו ודרכו בהלכה.

אציין מקרה דומה של פסילת גם כשרות המקוה של קהלת סאטמר ע"י הרב אברהם יהושע פריינד זצ"ל מאינטרדאם נאסוד.

רבה של קהלת סאטמר היה הרב יהודה גרינוולד זצ"ל, ה"שבט מיהודה", שהיה חתנו של ר' יוסף-יוזף סופר בנו של ה"חתם סופר". באותה תקופה ביקר בעיר הרב מנאסוד. אחרי שטבל במקוה נכנס לשיחה עם הבלן וחקר אותו על "מי המקוה". כשהדבר הוסבר לו אמר: "המקוה אינה כשרה"! הבלן המופתע מיהר לרבה העיר וסיפר לו את הדבר. ר' יהודה גרינוולד שהיה מוכר כגאון וצדיק, אחד מגדולי הרבנים בימים ההם בהונגריה ענה: מה הוא אמר: המקוה שלי שאני הכשרתי אותה איננה כשרה? הוא מוציא לעז ח"ו על בנות ישראל בעירי? שלח את אחד מתלמידיו עם כרכרה (פיאקער בלע"ז) לאכסניה של הרב מנאסוד להגיד לו: כי בפקודת ה"מרא דאתרא" עליו לעלות על הכרכרה ולעזוב מיד את העיר..."

שאלה זו היתה בעצם וויכוח הלכתי בין שתי שיטות בהלכות מקוואות. אך אין זה הצדיק, כי זה ההולך לפי השיטה המחמירה יפסול את כשרות המקוואות של השיטה השנייה ולקבוע שאשה שטבלה במקוה זו אין טבילתה כשרה ונשארה ח"ו בטומאתה.

יש להניח כי שני גאונים אלה, הרב יהודה גרינוואלד, רבה של סאטמר והרב מ. ש. גלאזנר, רבה של קלאוזנבורג, שניהם מצאצאי ה"חתם סופר" פסקו לפי ה"חתם סופר" ואילו הרב מנאסוד תלמיד הצדיק מצאנז הסתמך על שו"ת "דברי חיים".

פילוג בקהלה:

בתחילת שנות העשרים חל פילוג קשה בקהלתו. המטרה לחיצים היה שרב "הרב הציוני". חסידי סיגט סאטמר בעיר הכריזו על הקמת קהלה נפרדת, דבר שגרם והצית אש מחלוקת שנמשכה שנים רבות. לפי חוקי המדינה אסור היה לקיים בעיר אחת שתי קהלות זהות, לכן נאלצו החסידים לקבל את השם: "קהל עדת הספרדים". בכך עלה מספר הקהלות בעיר לשלושה: האורטודוקסית, הניאולוגית והספרדית.

בשנת תרפ"ג, שבע חוגז ומאבקים, אחרי שניהן 44 שנה כרבה של הקהלה, החליט להגשים את חלום חייו, התפטר מרבנותו, עלה לארץ ישראל והתישב בירושלים. מיד עם בואו נתמנה כמרצה לתלמוד בבית מדרש למורים של "המזרחי" בירושלים, קבע דירתו בביתו של הרב י. ל. הכהן מימון. היה מבאי ביתו של מן הגרא"י הכהן קוק זצ"ל ונקשרו ביניהם קשרי ידידות הדוקים.

אגרת מהגולה:

כמה חדשים אחרי עלייתו לארץ, בשעה שהדיו על כתבי פלסתר הרבים נגדו עוד טרם התייבש, קיבל מכתב מאחד מראשי היהדות האורטודוקסית בקלאוזנבורג, אשר זה היה תוכנו:

"שמענו כי כ"ג אחרי שבא לארה"ק וראה את המצב הנורא של חיי הדת במציאות הממשית של שליטת הציונים ואת הקלקול וההפקרות ר"ל, מתוך כך נוכח להכיר את הטעות בהתלהבותו לציונות, לכן החליט לעזוב את ארץ ישראל ולחזור הביתה. כמובן ששמחנו מאד על השמועה הטובה ומעתה הלא ישוב ויקום כ"ג למעלת כבודו הראשון, כראוי להדרת גאווה וצדקתו וזכות אבותיו מן ה"חתם סופר" זצ"ל. כל חילוקי הדברים ושיבושי הבנות שהיו בינינו בגלל התיחסותו לציונות, יתנדפו ויתבטלו והכל יחזור למלוא קידוש השם וכבוד התורה בכל שלימותם."

נוסח המכתב הרגיז את הרב גלאזנר ובפרט בזכרו את הרדיפות והחרמות נגדו, לכן ענה על המכתב בחריפות לשונו כפולמסן שנון.

וזה לשון המכתב:

"קבלתי את מכתבו, אך קודם כל עלי להעיר ולהזכיר, כי בעיני כלל ישראל, אני בא בדברים רק עם תלמיד חכם, אלא מכיוון שכתב ע"ד איזה שמועת שוא וסיפור מעשייה שכאילו אחרי בואי לארה"ק נשתנתה דעתי ביחס לתנועה הציונית וערכה האלוקי במעשי ה' של אתחלתא דגאולה, בבנין ארה"ק וקוממיות עם ישראל בארצו ואשר לכך אני עומד לעזוב את ארצנו הקדושה ולצאת לחו"ל על אדמת נכר חלילה, לפיכך הנני מחויב להודיע, כי כל זה שקר וכזב! לא זו שלא נתרופפה אצלי דעתי הברורה הזאת ממקור אמיתיותה של תורה ואמונה בבינת מעשי ה' שבהמשך אתחלתא דגאולה זאת, אשר ע"י התנועה הציונית בשוב ארצנו הקדושה וקיבוץ בניה לתוכה, אלא דעתי נתחזקה ונתבררה יותר ויותר ברוממות קדושת וטהרת אורא דארץ ישראל, מעת אשר זיכני השם יתברך לעלות לארה"ק ולהתישב בירושלים עיה"ק תובב"א.

אמנם גם בארץ הקודש בריבוי קיבוץ גלויות יש כמה מדרגות לאחב"י כמו שיש בתפוצות הגולה,

יש יהודים יראים ושלמים בתורה ומצוות ויש שאינם במדרגה זו או גם רחוקים ממנה. אך גם אלה, כאן בודאי שהם במצב הרבה יותר טוב משכמותם בחו"ל. אלה הנמצאים כאן ועוסקים בישובה ובבנינה, הלא במשך הזמן, בכח קדושת אוירא דארץ ישראל ומצוותה יחזרו בתשובה שלימה.

אחרי עלותי הנה מצאתי לי חבר או רב, בראיית אמיתות זו שבהופעת מעשי ה' שבפלאות סדרי גאולתנו, הלא הוא מן הגאון הקדוש, ראש הרבנים בארץ ישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק. כל זמן שהוא לא יחזור מדעתו הקדושה, גם אני בודאי שלא אחזור מדעתי באמיתות התורה והאמונה.

(החתימה)

מעניין יהיה להביא כמה קטעים מספר "שרי המאה" של מהרי"ל מימון ז"ל בהם מתואר הרב גלאזנר ושיטתו בצורה אופיינית מאד:

"...מתוך גדולי ישראל מחוץ למדינת רוסיה שנכנסו לתוך הציונות והצטרפו לתנועת "המזרחי", הנני מרגיש חובה להזכיר במיוחד את הרב רבי משה שמואל גלאזנר. מי שהיה רבה של קלאזנבורג ואחד המיוחד בתוך גדולי היהדות התורנית בהונגריה הקנאית, שבלי פחד והיסוס נעשה לציוני והיה לאחד מעמודי "המזרחי". בתור אחד מגדולי התורה, סלל מסילות וכבש דרכים לעצמו, בכח ההגיון הבריא שחונן מימי ילדותו. לא נשא פנים לאיש. בגלוי ובפרהסיה חלק על דרכי הפלפול ועל זה שטמוהו חבריו מבעלי אומנותו.

אין בכוח עטי לתאר את שמחתו העצומה כשנסעתי אתו לבקר את המושבות החדשות ובתוכן את קבוצות "הפועל המזרחי". ... הנה רב גאון, ישיש מן הדורות שעברו, ארץ ישר, גבוה, מתנגד חלמיש. אמונתו בציונות היתה קשה כצור וחד כשפוד במלחמת וויכוחים. כשראה את צעירנו שעוסקים בעבודות חרישה, נטיעה וקצירה, אחזתו התלהבות חסידית, דמעות של שמחה נשרו מעיניו ויחד עם הצעירים, יד ביד, שכם אל שכם, יצא בריקוד מתוך התרגשות שלא ראיתי כמוה, וקרא: אמנם כן, עוד לא אבדה תקוותנו."

שמיטה בזמן הזה:

מעניין יהיה לציין את עמדתו בשאלות השמיטה בזמן הזה. זכורני, כי בשלהי שבת תדפ"ג, ערב שנת השמיטה שחלה בשנת תרפ"ד דברנו על השאלה, האם היא בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן ואמר: תמה אני על כמה מגדולי ישראל ובתוכם רבנו הגאון הצדיק רבי אברהם יצחק הכהן קוק שהם מתחבטים בשאלה זו. הלא אלמלי היתה שביעית בזמן הזה מן התורה, הרי היתה מתקיימת גם הבטחת התורה"ק (ויקרא כ"ה כ"א) "וציית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשתה את התבואה לשלוש שנים". ואם ברכה זו אינה מצויה עכשיו, הרי ברור הדבר, כי שביעית בזמן הזה אינה מן התורה. גם הגאון הצדיק ר' יוסף ענגיל מרדומישלא בספרו "אוצרות יוסף", כותב מעין מחשבה זו. מלבד זה, ממשיך הרב גלאזנר, יש דעת הר"ז בספר התרומות, שער מ"ה שאין שביעית נוהגת עכשיר כלל, אפילו מדרבנן. יש לי ראייה ברורה לדעתו ממסכת סנהדרין, י"ב ע"א: "אין מעברין את השנה בשביעית", כותב רש"י: לפי שמאריכים עליהם איסור

עבודת הקרקע. והנה שנת תרפ"ד הבעל"ט היא שנה של שביעית והיא גם שנה מעוברת, והלא זה נגד ההלכה שאין מעברין את השנה בשביעית. אלא ברור, כי הלכה זו נשנית בזמן שביהמ"ק היה קיים, שהיו מקדשים את החודש על פי הראייה ומצות שביעית היתה אז מדאורייתא, אולם בזמן שהתחלנו לקבוע זמנים ומועדים על פי החשבון: כמו שכתב הרמב"ם (הלכות קידוש החודש, הלכה ד') שוב לא היתה חובת שביעית ויכולים לעבר גם שנה של שביעית".

חיבוריו של הרב גלאזנר הופיעו בעודו בחייו, פרט "שו"ת דור רביעי" שהופיע בירושלים בשנת תשל"ז, 52 שנים אחרי פטירתו, מתוך כתב יד שנתגלה בירושלים, בהוצאת נכד המחבר, הרב אברהם קליין בן חתנו הרב שמואל מנחם קליין.

הספרים שחיבר: "הלכה למשה":

ביאור רחב של חמשה הלכות שחיטה שנאמרו למשה מסיני. ובפרט ביאור וסידור שיטות ראשונים והפוסקים בדיני בדיקת הסכין ופגימותיו ושאר דינים המסתעפים מזה והלכות טריפות והלכות גדולות וקביעות נשנו כאן. נדפס בשנת תרע"ב קלאוזנבורג.

"חקור דבר":

ע"ד גירות ונישואי תערובת שהתחתנו בנישואים אזרחיים ואח"כ באים להתגייר ולהתחתן על פי דת תוה"ק. נדפס במונקאטש בשנת תרס"א.

"שביבי אש":

דרשות על התררה והמועדים וחידושי הלכות. נדפס בעיר דעש בשנת תרס"ג.

"אור בהיר":

המפיץ אור בהיר על עניני זחילה ומעמיד כדבר המקבל טומאה ויתר דיני מקוואות המסתעפים מזה. נדפס במרמרוש סיגט, בשנת תרס"ח.

"הציונות באור האמונה":

קונטרס באידיש גרמנית על הציונות וחזיונות הלואי שלה לאור התורה והאמונה. הקונטרס שימש כספר יסוד למשנת הציונות הדתית.

"דור רביעי":

גולת הכותרת של עבודתו הספרותית תורנית היתה הופעת ספרו הגדול על מסכת חולין שעשה חושם בעולם הרבני. ההקדמה לספר נחשבת לאחד המחקרים החשובים ביותר לתולדות

ההלכה והפלפול. בספר הזה התבלט כאחד מגדולי גאוני ישראל בדורו.

דף השער של הספר:

"ביאור רחב על מסכת חולין מרישא ועד גמירא ואור חדש על פסקי הרמב"ם ז"ל שאינם מתאימים עם דעת יתר הראשונים טעמו ונימוקו עפ"י דרכו שדרך בהבנת המשנה והגמרא. אשר ביררתי וביארתי בעזה"ת ע"י יגיעה רבה לילה ויום, כמעט רוב ימי חלדי, אני הקטן משה שמואל בן לאאמ"ו הגאון מוה"ה אברהם גלאזנר זצ"ל, ונכד של הגאון רשכבה"ג בעל החת"ס זצ"ל, יושב על כסא הרבנות פה ק"ק קלויזענבורג תע"א. זה ארבעים וארבע שנים לטובה. פה קלויזענבורג תע"א. בשנת תפא"ר. לפ"ק.

מהקדמתו הארוכה ל"דור רביעי" הנני מביא כאן קטע השופך אור על מצב רוחו והרגשתו לאור מאבקיו התורניים.

"... ואני הגבר ניסיתי בכל אלה, כי רב בוז שבעתי בימי חיי, ותלי"ת לא מצאו בי וב"ב כל און, כי קמו לרדפני, אבל רק מפני שדרך למודי לא טעם לחיכם וקשה עליהם לשמוע הגיוני המבקר דעת שלפני בלי משוא פנים על כן חברו עלי רבים לרדפני חנם. ואני על כל גל וגל נענעתי ראשי והייתי תמיד מן השומעים חרפתם ואינם משיבים, אבל בשיטת למודי עמדתי כעמוד ברזל ולא הנחתי בשביל יללתם של אלו, ואדרבא בו מצאתי חיי רוחי נוחם ונופש על כל התלאות, ותלי"ת לא יגעתי לריק, כאשר יראה כל המעיין בצדק בחבורי זה אשר אני נותן לפני החכמים השלמים ונבונים המבקשים האמת ולאהבת האמת, צריך אני להחזיק טובה להני המחרפים, כי ע"י התנגדותם, טרחתי ויגעתי לחזק הענינים בראיות כראי מוצקות תלי"ת עלמה בידי."

"שו"ת דור רביעי":

"שאלות ותשובות אשר השאיר אחריו ברכה כ"ק אא"ז הרב הגאון האדיר והמפורסם, הארי שבחבורה בנש"ק מגזע תרשישים, כקש"ת מו"ה משה שמואל גלאזנר זצ"ל, בן הרהגה"צ מו"ה אברהם גלאזנר זצ"ל ונכד הראשון מדור רביעי למן החת"ס זי"ע, שהיה אבדק"ק קלאוזנבורג. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז – 1977, פורמט גדול, 172 עמוד.

כתב היד שנחשב לאבוד התגלה במקרה אצל "סוחר כתבי יד". השאלות הן מהשנים תר"מ עד שנת תרנ"א, בערך לפני מאה שנה. השו"ת הן אוצר בלום של מציאות יהודית בהווי של טרנסילבניה, שבבירתה קלאוזנבורג שימש המחבר רב ואב"ד ובעל סמכות של פסיקה הלכתית לגדולי הרבנים שקיבלו את הכרעותיו ההלכתיות.

מענין יהיה להדגיש, כי בזמן שכתב את תשובותיו הללו היה בגיל 25–30 בלבד, ועל אף גילו הצעיר פנו אליו רבנים קשישים ובקשו את הכרעותיו. המחבר היה נינו הראשון של בעל "חתם סופר" וכבר בלמדו בישיבה התגלה ככוכב עולה בשמי הרבנות בהונגריה. כבר בגיל 16 היה מנהל חליפת מכתבים עם גדולי הרבנים בהונגריה בענינים הלכתיים מסובכים של "טיבגיטין וקידושין" ונתפרסם לאחר מכן בבקיאותו הגדולה ובכושר ניתוח בכל מקצועות התורה. כל שאלה הלכתית ברר בעומק ונלחם על אמיתו בקונטרסים שהוציא להוכחת צדקתו.

הרמש"ג היה חריף הביטוי ופולמסן שנון. בדרכו ההלכתית והציבורית לחם למען האמת ללא כל פשרות. הביע דעתו כאשר עם לבבו בלי רתיעה. בכמה דברי מבוא ופתיחה לתשובותיו בספר זה יש ביטוי עז לכך.

והנה כמה דוגמאות וצימוקים לכך :

"... שני המכתבים וגם השלישי הגיעני ומחמת שמתוך מכתב קדשו האחרון ניכר לי שהדר"ג נ"י לא שם עיניו הבדולחות על מכתבי כראוי ומתוך כך לא ירד לסוף דעתי. על כן מוכרח אני להניף ידי שנית באריכות קצת, כפי מיכסת הפנאי. ואם עדיין לא שקטה רוחו ולא נחה דעתו הרמה בזה, אז ימחול הדר"ג נ"י להציע הדבר לפני איזה גדול שירצה. וכהכרעתו כן נעשה, ובפרט שישלח מכתבי זה לידו. אמנם אני לא אוכל לעשות כרצונו מפני טרדות הישיבה אשר יקרה לי מכל".

והנה פתיחה אחרת :

"אמנם אחת אשר אני מוצא את עצמי מחויב לומר לו כי לפי דעתי, לא יפה עושה מעלתו נ"י מה שממשש כל כך באחרונים ואחרוני אחרונים להקשות מאחד על חבירו וליישבם ע"י פלפול וסברות האחרונים. עלינו רק לברר מה שנראה לנו מוסכם משכלנו, כל אחד ואחד לפי מה שחננו ה' בדברי גמרא, רש"י ותוספות ושאר הראשונים, בהם נהגה יומם ולילה, לדקדק בדבריהם הקדושים עד שידינו מגעת, כי עליהם צריכים להתמשכן נפשנו להסיר מעליהם כל תלונה. אם נרצה להשגיח שלא יסתרו דברינו מאחד של האחרונים, הרי לא נוכל לומר שום סברה. לא איכפת לי אם דברי יתנגדו לדברי איזה אחרון אם אני רואה שסברתי ישרה ומושרשת בגמרא וראשונים לדינא להלכה ולמעשה".

והנה פתיחה נוספת ומעניינת :

"... את יקרתו הגיעני בעתו ובזמנו. הנה ראיתי שמעלתו נ"י מתעקש להעמיד טעותו על כל פנים, ואנוכי שאין כן עמדי, כי לא אתכחש לאמת כדי להחזיק בשקר. ואנסה בזה עוד פעם לברר דיבורי.

פתיחה לתשובה בסוף הספר "דור רביעי" על מס' חולין :

"... שמחתי במכתבך בראותי כי עדיין לא נחה דעתך ולא שקטה רוחך במה שכתבתי ולא נסגת אחור גם אחרי דברי כבושין שכתבתי לך על קשיות ערפך. כי כך דרכי החכמים שאין מחניפים בתורה ומקבלים האמת ממי שאמרו, ודוחין השקר ממי שאמרו..."

והנה פתיחה חריפה באחת התשובות:

"תמה אני עליו שכותב דברים בלי עיון כלל, רק לפי משקלו הראשון. וכי דימה בנפשו שסוגיא ארוכה אשר גלויה לכל באי שער התערובות היה נעלם מעיני "פרי מגדים" ושאר הגאונים שבאו אחריו ומקום הניחתו לי להתגדר בו?" אתממה!

נוסף על מעלותיו הרבות יש להדגיש במיוחד את מזגו הטוב, לב טוב ורגיש, רחום וחנון, חומל דלים, מקרב את הבריות, מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, בחמימות ובחיוך לבבי.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ד – 1914 הגיעו לקלאוזנבורג כפליטי מלחמה רביים שונים: הרב קאנר מטשחויב חתנו של הצדיק משינאווע, הרב ליכטנשטיין מקולומייא,

הרב שיף מליז'ענסק, הרב אשכנזי מלעמבערג, הרב מיכאלוביץ מברודי והרב פרידלנדר מבורגופרונד. הרמ"ש"ג דאג לסידורם הראשון ופרנסתם, עד שכל אחד מהם רכש לעצמו חוג אוהדים, חסידים ותומכים. בהמשך הזמן התפרנסו כולם בכבוד ונשארו תושבי העיר עד סוף ימיהם.

היו מקרים בערים אחרות שהתיישבו במקום רביים פליטי מלחמה שהביא לחיכוכים וסכסוכים בינם לבין רב העיר, סכסוך "השגת גבול" כביכול, אך לא כן אצל הרמ"ש"ג, עינו לא היתה צרה בכך ואף תמך בהם בכל לבו החם.

האדמו"רים הללו כאילו גמלו לו עבור יחסו הטוב כלפיהם. בזמן הפילוג בקהלה פרסמו "גילוי דעת" משותף נגד הקמת קהילה נפרדת של חסידים.

אגב, רצוני לציין: בהיותי נער לפני גיל "בר מצוה" בקרתי בביתו ביחד עם אבי ז"ל במסיבת חג ב"שמחת תורה". והנה הרב, נין ה"חתם סופר" יושב בראש השלחן עם "שטריימל" על ראשו. לשאלתי הסביר לי אבי ז"ל, כי נראה לו שבהשפעת הצדיק הרב משה פאנעט מדעש הוא חובש "שטריימל" בשבת וחג, אך רק בביתו בלבד. את השטריימל נתן לו במתנה, ידידו רבה של קהילת דעש.

יוצאי חלציו:

איידל, בתו הבכירה היתה אשתו של הרב חיים צבי רייך, רבה של קהילת אוסלגי בהונגריה, שהיה בנו של הגאון הרב יעקב קופל רייך, הרב הראשי של בודפשט, חבר הסינט, ה"בית העליון" של הממלכה ההונגרית.

ר' שמעון גלאזנר, היה סוחר ובעל תעשייה בעיר, עלה ארצה כשנתיים אחרי אביו והתיישב בירושלים ואח"כ בתל אביב. בנו ד"ר אברהם גלאזנר ז"ל, היה פרופסור לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים היה חתנו של האדמו"ר מדרוהוביץ וגיסו של המשורר ש. שלום. בנו של פרופי א. גלזגר, הנושא את שמו של הרמ"ש"ג משה שמואל, משמש פרופסור למטמטיקה ופיזיקה באוניברסיטת תל אביב.

בתו ברכה היתה אשתו של ר' משה יוסט ז"ל מוסד ונשיא תנועת "תורה ועבודה" בטרנסילבניה ובעלותו ארצה חבר הועד הפועל של "הפועל המזרחי" בישראל.

לר' שמעון גלאזנר יש עוד שלוש בנות: אסתר, היתה נשואה לניצב אריה שור ז"ל מראשי משטרת ישראל. בתו שושנה נשואה למר יוסף חיון. השלישית, נעמי, היתה אישיות אגדית ביחד עם בעלה בתנועת המחתרת העברית לפני הקמת המדינה. בעלה יעקב אורנשטיין ז"ל, איש ירושלים, דור שישי בארץ, סופר ועיתונאי, הוה ממיסדי "ברית הבריונים" ביחד עם הסופר אבא אחימאיר ז"ל. הזוג אורנשטיין הצטרפו לארגון המחתרת: "לוחמי חרות ישראל" לח"י, הוא היה מעוזריו של מפקד לח"י יאיר שטרן ז"ל. אחרי רצח יאיר נאסרו שניהם ע"י השלטון המנדטורי. היא ישבה בבית הסוהר לנשים בבית לחם במשך שלוש שנים והוא הוגלה עם אנשי אצ"ל ולח"י לאריטריה. ישב שם עד קום המדינה. עם שובו הצטרף כחבר מערכת העתון "דבר", עד לפטירתו.

דינה, אשת ר' מנחם וואלד, סוחר ותעשיין. בנו של הרב יוסף וואלד רב בקיראלי העלמען. אחיו הרב יעקב מאיר וואלד היה דיין וראב"ד בקלאוזנבורג.

הרב עקיבא גלאזנר, יורשו ברבנות, היה חתנו של הגאון הרב יהודה צבי בלוהם רבה של קהלת הנשוביץ בצ'כוסלובקיה, בנו של הרב עמרם בלוהם, גאון בעל שם עולמי, מחבר ספר "בית שערים".

לר' עקיבא גם היו ארבעה צאצאים: אסתר, הנשואה לבנו של הרב מציריך, מר דניאל לווינשטיין, תעשיין בשווייץ. שולמית, הנשואה לר' ארנסט בוללג איש עסקים בשווייץ. הרב יהודה צבי גלאזנר (מוזכר במקום אחר בסקירה) נשוי למרת דבורה בת הרב חיים אהרון דוד דייטש אב"ד ור"ס באלאשא יארמאט. והבת נעמי שהיתה נשואה לר' דב מוצצן, מגרוסוורדיין, שנספתה עם משפחתה באושוויץ.

הינדל, אשת הרב משה לוי בן הרב חיים יהודה לוי, רבה של הקהלה החרדית בטמשוואר: אחרי נשואיו היה מגיד בית הכנסת "בית אברהם" ומו"צ בעיר ומרצה ליהדות בבתי ספר העירוניים והתיכוניים ממלכתיים, עד שנבחר כסגן מנהל הלשכה המרכזית לקהילות האורטודוקסיות במדינה אחרי שהמרכז הועתק לעיר קלאוזנבורג.

חתנו הרב צבי הירש ז"ל ממארוש וואשאר העלי קיבל את תפקידי חומו אחרי שהוא נבחר כסגן מנהל מרכז הקהלות. הרב הירש עלה ארצה אחרי השואה ושימש כמנהל ב"ס "תחכמוני" ותיכון דתי בבתי ים.

להרב משה לוי היו שני בנים גדולי תורה הרב עזריאל לוי, שנסע מקלאוזנבורג ללמוד תורה בישיבת מיר המפורסמת בליטא הרחוקה. נשא לאשה בת ממשפחת סופר שרייבר מבוקובינה, מצאצאי "חתם סופר".

בנו השני הרב חיים יהודה נשא לאשה את בתו של אולמן, ראש קהלת גרוסוורדיין, ג"כ ממשפחת "חתם סופר". אחרי נשואיו הקים ישיבה של כ-25 בחורים בגרוסוורדיין.

כל משפחת הרב לוי הושמדה באושוויץ.

אסתר, אשת הרב שמואל מנחם קליין ז"ל, רב בקהלת שבש קללמש ואח"כ ב"גאל סיץ" – צ'צוביץ בסלובקיה, במקום שהקים ישיבה מפורסמת. הרב ש. מ. היה בנו של הרב שלמה זלמן קליין מעיר סילאדי-צ'עה. שמואל מנחם למד בישיבת פרעסבורג בתקופת ועידת היסוד של "המזרחי" העולמי, שהתקיימה בעיר בשנת תרס"ד – 1904. היה חבר בוועדה המכינה ו"סדרן". אחרי כן יסד גם "אגודת סתר ציונית" ביחד עם הרב הופמן שהיה אח"כ רבה של פרנקפורט. הענין הגיע לאזניו של ראש הישיבה ה"שבט סופר" שהחליט לסלק את כל החבורה מהישיבה. באותו זמן הזדמן לעיר הרב מ. ש. גלאזנר, קיימת דעה שהוא בא בעצם לתהות על קנקנו של בן הרב מסילאדי צ'עה שדברו בו נכבדות עבור בתו. הרב גלאזנר המליץ בפני ראש הישיבה שהיה בן דודו, שימתיק את הדין ואילו את "המורד" ר' שמואל מנחם לקח לחתן לבתו.

לכותב המחקר הזה ידועים 3 בנים של הרב שמואל מנחם קליין ז"ל .

(א) הרב אברהם קליין שהיה רב בכמה קהילות בסלובקיה, כיום הוא מחלק את זמנו, חצי שנה בארה"ב וחצי שנה בירושלים. הוא זכה להוציא לאור וזיכה את הרבים בהוצאת הספר ש"ות" דור רביעי" ואת הספר "רסיסי טל" של אביו ז"ל.

(ב) הרב יקותיאל קליין שהיה רב במכסיקו סיטי וכיום במיאמי ביץ' בפלורידה.

(ג) ר' יהודה זעירא קליין – תושב העיר חולון.

גיטל, אשת הרב עקיבא הכהן קליין, רב קהלת ביקיש צ'אבא בהונגריה ואח"כ באייזענשטאדט. חתנם הוא הרב מרדכי יפה שלזינגר ראב"ד בבית דין הרבני האיזורי בתל אביב.

ר' בנימין גלאזנר, חתנו של הרב משה רייך רבה של קהלת באנוביץ, ר' בנימין היה למדן גדול, סופר וחוקר תורני, מבחירי אנשי התורה והתרבות העברית. הוציא כתבי עת תורניים וספרותיים. הירחון "באהלי שם" – ירחון לתורה וספרות עברית הופיע עד לתקופת חיסול יהדות הונגריה וטרנסילבניה. בנו ר' אברהם נמצא בארץ ועובד בעתון "מעריב".

שיינדל, אשת ר' אברהם פינקלשטיין, סוחר מכובד וחבר הנהלת הקהלה, מפעילי תנועת "המזרחי". אחרי השואה, עלה ארצה ועבד כפקיד בשירות המדינה.

עו"ד ד"ר יצחק גלאזנר, היה חתנו של הרב שמעון אהרנפלד, רבה של קהלת מיהאלוביץ. ד"ר גלאזנר היה נשיא "המזרחי" בקלאזנבורג. עלה ארצה אחרי השואה. עם קום המדינה היה היועץ המשפטי של משרד הדתות. חתנו הוא הפרופסור נתנאל קצבורג מאוניברסיטת "בר אילן", שכתב מאמר מחקר מקיף ויסודי על הסבא של אשתו יהודית: "לשיטתו התורנית והלאומית של הרב מ. ש. גלאזנר" ב"ספר זכרון ליהדות קלוצ' קולוז'ואר" בעריכת הרב ד"ר משה כרמלי וויינברגר, שהוא כיום פרופסור למדעי הרוח בישיבה אוניברסיטה בארה"ב. הספר הופיע בניו יורק בשנת תש"ל – 1970.

בנו משה ש. גלאזנר משמש בתפקיד "הממונה על מחוז חיפה" של משרד הפנים.

פטירת הרמש"ג:

הרב משה שמואל גלאזנר זצ"ל נפטר מיתת צדיקים, – מיתת נשיקה בחג שמיני עצרת בשנת תרפ"ה. המברק מירושלים על פטירתו הפתאומית הגיע לבית בנו הרב ביו"ט שני של גלויות ב"שמחת תורה". הייתי עם אבי ז"ל בבית הרב במסיבת חג. המשרתת הנוצריה פתחה את המברק לפי בקשת הרבנית. אחרי תפילת מעריב הוטל על הדיין ר' אליעזר פריד ז"ל שיודיע לרב את הבשורה הלא טובה. הדיין נגש אליו והזכיר לו את הגמרא במסכת פסחים, עמוד ד': רב, בן אחיו של ר' חייא כשהגיע מבבל לארץ ישראל שאל אותו דודו ר' חייא: אביך חי ענה לו רב, אמא חיה. הרב הבין את הרמש. הזעיקו את כל המשפחה ובשורת האבל התפשטה בעיר.

הרמש"ג נטמן ב"הר הזיתים". לא רחוק מקברו הוטמן אחרי שנים הראי"ה קוק זצ"ל.

אחרי מלחמת השחרור וכבוש ירושלים במלחמת ששת הימים נתגלה קברו ההרוס והמצבות השבורות שלו ושל הרבנית. הקבר שוקם, המצבות תוקנו וביום השנה עלו יוצאי העיר

קלאוזנבורג להתפלל על קבר רבם הגדול.

הרב עקיבא גלאזנר:

אחרי התפטרות אביו הרמש"ג ועלייתו ארצה, נבחר במקומו והוא אז בן 37. אחרי נישואיו היה רב בקהלת צ'יק סערעדא ואח"כ מילא את מקום חותנו, הרב יהורה צבי בלוהם, רבה של הנשוביץ בצ'קוסלובקיה במשך שלוש שנים.

נשא את רבנותו בקלאוזנבורג ברמה במשך 21 שנה, עד לחיסולה הטרגי של יהודת טרנסילבניה בשנת תש"ד – 1944, כשהובלו מגיטו קלאוזנבורג למחנה ההשמדה אושוויץ כ-20,000 יהודים. הרב גלאזנר הגיע ביחד עם הרבנית למחנה "ברגן בלזן".

היה ידוע כגאון בתורה, חריף ובקי, דרשן מצוין, נואם בחדס עליון, בעל הופעה אצילית. יסד בעיר את ישיבת "חתם סופר". כתלמיד לישיבה אפשר היה להתקבל רק אחרי פנייה מוקדמת בכתב, מבחן בידיעות ובדיקה יסודית של המועמדים.

את רבנותו קיבל בתקופה קשה ביותר לקהלה, תקופה של ריב אחים ומחלוקת שנמשכה שנים. עוד בתקופת אביו התפלגה הקהלה. חסידי סיגט סאטמר הקימו לעצמם קהלה נפרדת מתוך סיבות ונמוקים שונים ואמתלאות. א. שהקהלה היא ציונית. ב. הרב מ. ש. גלאזנר הוא ציוני פעיל ג. הקהלה הקימה בעיר גימנסיה עברית "תרבות", ועוד נימוקים נוספים.

הרב עקיבא גלאזנר היה נאלץ להמשיך את המאבק הזה שעלה מיליונים רבים לשני הצדדים הגיעו הדברים לידי כך שעם פרוץ הפילוג הלשינו החסידים בפני השלטון הצבאי שהרב משה שמואל גלאזנר הוא "אירידנט" הונגרי. מפקד העיר הגנרל פיטאלה הוציא פקודה לאסור אותו ביום שבת. חיילים רומניים הובילו אותו בשבת למאסר דרך רחובות העיר. למחרת, אחרי השתדלויות רבות של ראשי הקהלה ומתן שלמונים, שוחרר הרב ממאסרו. המקרה המעציב הזה העמיק את הקרע בין פלגי הקהלה.

יחסו של הרב עקיבא גלאזנר לציונות היה מסויג ומאופק. למען האמת ההיסטורית יש לציין, כי בין ראשי הקהלה היו הרבה מתנגדים לציונות, גם מתוך כניעה ופזילה לעבר היהדות החרדית הקנאית. כיום, ממרחק היסטורי של עשרות בשנים, כתלמידו הנאמן ואיש סודו, הנני מדגיש, כי לא פעם הביע בשיחות פרטיות את נאמנותו לציונות הדתית ברוח אביו הגדול, אך ברור כי מתוך נסיונו המר של אביו, לא היה בו העוז ואומץ לשאת גם את המאבק הזה, תוך הלכי רוח של רבני המדינה. במקרה אחד הוא רכש אצלי את השקל הציוני. לפי זכרוני היה זה בשנת 1930.

מספר שנים אחרי כן, אחרי עלייתי ארצה, מצא לנכון להשתתף ב"כנסיה הגדולה" של "אגודת ישראל" ובנאומו אמר, כי לוא אביו היה חי כיום, היה ג"כ יושב כאן... כאילו אגודת ישראל קמה לא בחיי אביו!

אחרי מספר שנים שקטו הרוחות בשתי הקהלות ורוב יהודי העיר לא ראו עוד טעם בקיום שתי קהלות נפרדות. הרב ע. גלאזנר דרש להושיב בית דין מיוחד שיכריע על איחודן מחדש של שתי הקהלות והחזרת השלום על כנו. "בית הדין" אמנם התכנס, שמע את הטענות והוציא החלטה בלתי מובנת, רוח הפלגנות גברה, שהנציחה את ריב אחים והמחלוקת עד הסוף המר. נוסח ההחלטה של בית הדין היה: "היות וכבר נעשה המעשה והקהלה הנפרדת נוסדה בהיתר, לכן אין להכריח אותם למיזוג מחדש, בניגוד לרצונם המלא של המיעוט שהתפלג".

הרב עקיבא גלאזנר ביקר בארץ שלוש פעמים: בפעם הראשונה בא להשתתף בהקמת מצבה על קבר אביו ב"הר הזיתים". בפעם השנייה בשנת תרצ"ד – 1934 כתייר ועלייה ל"קבר אבות". בביקורו זה ביקש אותי להתלוות אליו בכמה מבקוריו. בשלישית הוא בא כניצול השואה אחרי מלחמת העולם השנייה.

עבר את נתיב הסבל והיסורין. הגיע למחנה "ברגן בלזן" ברכבת ההצלה של ד"ר ישראל קסטנר ז"ל. בני עירו שהיו במחנה סיפרו, כי ביום הראשון בהגיעם ל"ברגן בלזן" העמידו להם דודי מרק. היהודים שאבו ממנו להכיר את תוכנו וקבעו שיש בו פירורי בשר, או מין חומר הדומה לבשר וסרבו לאכול ממנו. הרב גלאזנר העריך את האחריות הגדולה והסכנה של תת תזונה לתקופה בלתי מוגבלת, ראה בכך "פיקוח נפש" ממדרגה ראשונה. ניגש לדודי מרק, ברך בקול רם ובדמעות את ברכת: "שהכל נהיה בדברו" ואכל את המרק. צווה בגזרת דעת תורה לא להתנזר מהאוכל המוגש להם, כי הדבר עלול ח"ו להביאם לאפיסת כוחות.

סיפרו גם שהרב גלאזנר עשה נסיונות להתקרב ולשוחח עם אח לצרה, הרב יואל טייטלבוים מסאטמר, אשר גם הוא הגיע ל"ברגן בלזן" ב"רכבת הציונית" של ד"ר קסטנר, אך הרב טייטלבוים לא נענה לנסיונותיו. השואה והסבל המשותף לא השכיחו ולא הביאו למחשבה שנייה להרהורי חרטה...

אחרי השחרור עלה לישראל, אך לא נקלט בארץ. חזר לשווייצריה לבית חתנו, מר דניאל לווינשטיין בציריך. נפטר בנכר. ארונו הובא בהתאם לצוואתו לישראל ונטמן בבית הקברות "סנהדריה" בירושלים. קברו נכרה ע"י קבריהם של הרב מאיר בר אילן והרב זאב גולד. הספידו אותו, בן אחותו, הרב מרדכי יפה שלזינגר, ראב"ד בתל אביב, ר' ישראל ווייס לשעבר "ראש הקהל" של קלאוזנבורג ועוד מספר רבנים משארית הפליטה בטרנסילבניה, ובנו יחידו הרב יהודה צבי גלאזנר מלוס-אנג'לס.

הרב עקיבא גלאזנר חיבר כמה ספרים:

דור דורים:

"כולל ביאור רחב על הרבה הלכות גדולות וסוגיות הש"ס. חברתיו בעזרת החון לאדם דעת ובזכות אבותי הקדושים נ"ע. אני זעירא דמן חבריא, עקיבא גלאזנר אבדק"ק קלאוזנבורג, בן לאאמו"ר הגאון העצום, נר ישראל והדרו כקש"ת מרן משה שמואל זצ"ל, בעמח"ס "דור רביעי" על מסכת חולין, נו"נ מרן רבן של ישראל בעל ה"חתם סופר" זצוק"ל. נדפס בקלאוזנבורג בשנת תרצ"ד, 223 עמוד. בראש הספר נדפסו הסכמות של גדולי הדור: הגאון ר' שמואל ענגיל מראדומישלא, הרב חיים יצחק ירוחם אלטשדט, הרב אברהם דובער כהנא שפירא מקובנה, הרב שאול בראך מקאשוי, הרב יהודה לייב צירלזון מקישינב, הרב עקיבא סופר מפרסבורג.

עקבי הצאן:

מכיל ברורי אגדה והלכה בקשר עם עיקרי ויסודי השבת והמועדים. נוסף לזה, כולל ביאור סוגיות והלכות גדולות וכן מאמרים שונים העוסקים בבעיות ושאלות הזמן העומדות על הפרק. חברתיו בחמלת ה' עלי ובעזרת החון לאדם דעת. זעירא דמן חבריא, אחד משרידי הפליטה עקיבא

גלאזנר בעמח"ס "דור דורים" על סוגיות הש"ס. בסוף הספר "קונטרס בפילפולא דאורייתא" בסוגית "זה וזה גורם" מאת הגה"צ מוה"ר יודא צבי בלוהם, חותן המחבר.

נדפס בלונדון בשנת תשי"ח, קב"א עמודים. הספר כולו הוכן לדפוס ע"י המחבר, שכתב גם הקדמה ארוכה. יש להניח ולהבין מתוך השורות שהשעה היתה דחוקה לו, לבו אמר לו שקיצו מתקרב. בראש כתב היד של הספר הכין מצבת זכרון לבני משפחתו שהושמדו בשואה, בתו, חתנו, נכדו, אחיו, אחיותיו, גיסיו וצאצאיהם.

בפרק מיוחד מביע תודה, כעין דברי פרידה למשפחתו, לאשתו הרבנית, לבנו יחידו, בנותיו, חתניו, כלתו ונכדיו. התכוון כנראה למסור את הספר להדפסה, אך לא זכה, נפטר בגיל 72. בהתאם לצוואתו נטמן בישראל.

הרב יהודה צבי בלוהם ז"ל חותנו של הרב עקיבא גלאזנר העריך אותו מאד ובספרו "שו"ת שארית יהודה" מובאות שתי תשובות אליו, אשר מתוכן אפשר לעמוד על חיבתו והערכתו המיוחדת אליו.

התשובה הראשונה בראש הספר נערכה אליו: "את חג המצות, תחוג בדיצות, שובע שמחות, מעין הברכות, לחתני יקירי, אהובי ידיד נפשי, הרה"ג המהולל, אין גומרין עליו את ההלל, חריף ובקי, בגמרא וסברה, ידן ידן, יורה יורה, מו"ה עקיבא נ"י, אבדק"ק טשיקסערעדא, יע"א ולנוות ביתו, בתי היקרה, צפירת תפארה, כחמה ברה, הרבנית מרים הינדל לאוי"ט.

אם אמנם נפישא מילי דפסחא וטרדות רבות שתו עלי, בכל זאת אמרתי, לאו אורח ארעא, להיות עצרת דברים, על שני כתובים הבאים כאחד, בד"ת אשר שמחתי בהן כמוצא שלל רב. לכן גערתי בהמון טרדותי להשיב לך בקיצור להראות, כי ערבים עלי דברך, עד אפנה מכל עמלי, ואז אבוא בעזהי"ת באר"ש רחבת ידים ואחרון אחרון חביב אשר הערת ע"ד קדוש אבי, מאור הגולה זצוק"ל. ומסיים את המכתב והנני חותם בברכת שמחת החג הבעל"ט. תשמחו ותתענגו על רוב שלום.

על יתר דברך אשיב ג"כ. חמיך הנאמן, אוהבך בלב ונפש חפצה ודורש שלומך וטובך כל הימים באהבת עולם וחיבה יתירה.

בתשובה שנייה כתב לו חותנו שבועיים אחרי כן, אך היה זה מכתבו האחרון אליו, כי בחג השבועות הוא נפטר באופן פתאומי.

"באסרו חג הפסח, התהלה והשבח, לדבר אמת רכב וצלח, כבוד חתני יקירי וחביבי כנפשי, הרה"ג המפורסם לשם ולתפארת, מו"ה עקיבא גלאזנר נ"י אבדק"ק טשיקסערעדא יע"א ולנוות ביתו, בתי החביבה המושלמת, הרבנית מרים הינדל חחי' לאוי"ט.

שמע מינה מר' עקיבא תלת, חכמה, בינה ודעת, בשני כתובים הבאים כאחד בד"ת. בכל יום ויום אני מחבב דברך, חיבת החידוש שנעשה על תורת ה' קדשו, אבל האמת אהוב מכל אצלך ואצלי. לכן אחווה דעי גם אנכי, כפי שיעלה על רוחי, מהחונן לאדם דעת ושיחה, ולעילא מן כל ברכתא, יברכך בהני תלתא, בני, חיי ומזונה, לישב במקומך במנוחה נכונה, עד נעלה לציון ברינה. כנפשך ונפש חמיך הנאמן באהבה רבה, אהבת אבות לבנים.

הערכה דומה גילו כלפיו גם שאר גאוני הונגריה בדורו. בין התשובות בספר "שו"ת קרן לדוד" מאת הגאון הרב אליעזר דוד גרינוולד זצ"ל מסאטמר, אחיו של בעל "ערוגות הבושם" מחוסט נמצאת תשובה בענין גניזת "ספרי תורה" שנפסלו. השאלה התעוררה אחרי שסטודנטים אנטישמיים חיללו ושרפו ספרי תורה בחוצות העיר קלאוזנבורג והועלתה בעיה הלכתית בקשר לגניזת הגוילים החרוכים מאש.

"... ישאו הרים שלום, עד תאוות גבעות עולם, לכבוד הרב המאיר הגדול, חריף ובקי בחדושי תורה, זך הרעיון במיטב ההגיון, מוכתר בנימוסין, החכם השלם, ספיר ויהלום, כש"ת מה"ו עקיבא גלאזנר, האבדק"ק קהל יראים קלאוזנבורג יצ"ו.

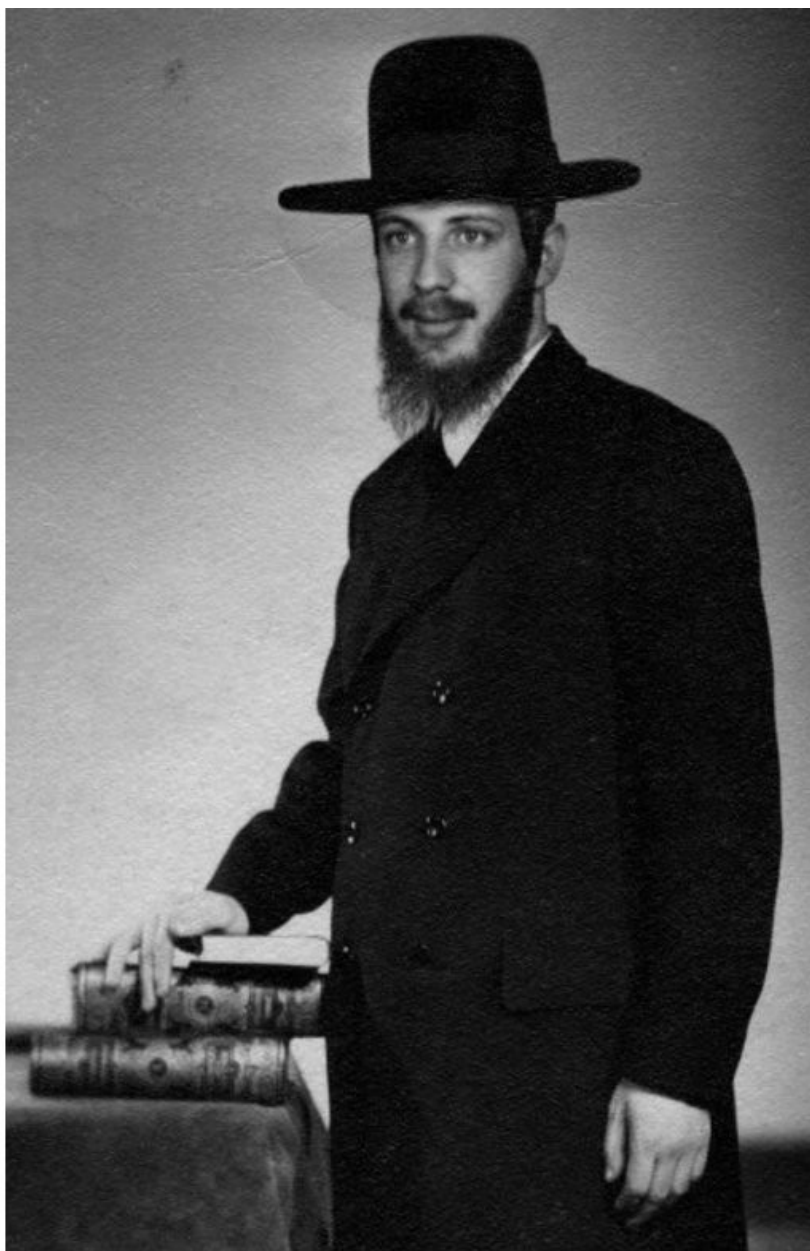
אחדשה"ט, יקרת מכתבו עם מגילה עפה קבלתי לנכון ואתו הסליחה שלא השבתי לו עד כה, כי טרדוטי רבו למעלה ראש וגם עתה אין הזמן גורס להאריך ואמלא כפי קוצר ואתו הסליחה...

ומסיים: וה' שנותיו יאריך ואומר שלום למר, לתורתו כאה"ט ונפש ידידו ודורש שלומו.

אליעזר דוד גר"ו

בתקופת שהותו בציריך הוציא הרב ע. גלאזנר ספר בשפה הגרמנית העוסק בעניני שבת ומועדים.

הרב יהודה צבי גלאזנר:

בנו של ר' עקיבא, עוד בחיי אביו, לפני שנות השואה, נבחר ע"י קהלת קלאוזנבורג לתפקיד של ממלא מקום הרב, בתוארו הרשמי, הרב הצעיר של הקהלה. אחרי פטירת אביו פרסם יחד עם אחיותיו הוצאה חדשה של הספר "דור דורים" שהוציא אביו לאור לראשונה בשנת תרצ"ד.

כיום הוא יושב בלוס אנג'לס. ביוזמתו חקקה מדינת קליפורניה חוק המכיר בכשרות רק אם היא כהלכתה. במשך מספר שנים מונה ע"י המדינה לאכוף חק זה. תופס מקום נכבד בחיי הרבנות שם. פעיל בשטחי פעולה שונים. מונה ע"י הנשיא לשעבר ג'ימי קארטר כחבר הועדה הממלכתית לחקר והנצחת זכר השואה.

הקהילה של החסידים:

הרב יקותיאל יהודה הלברשטאם:

נינו של ה"דברי חיים" מצאנז וחתנו של הרב חיים צבי טייטלבוים, מחבר ספר "עצי חיים" מסיגט. שימש כרבה של הקהלה הבפרדת החסידית בקלאוזנבורג.

בשנת 1922 חל פילוג חמור בקהלה האורטודוקסית בעיר. בית הכנסת של החסידים ברחוב קאדאר, אשר רובם המכריע היו חסידי סיגט סאטמר, התפלג מקהלת האם והקימו לעצמם עדה חרדית עצמאית. לפי חוקת המדינה אין לקיים בעיר אחת שתי קהלות זהות, לכן קבלו לעצמם את השם: "קהל עדת הספרדים", התפללו בנוסח החסידים, "נוסח ספרד".

המחלוקת נמשכה מספר שנים ועלתה בסכומי כסף אגדיים, אשר שני הצדדים היריבים נתנו שוחד ושלמונים לאנשי השלטונות, לפי הכלל: "הכסף יענה את הכל". התערבו בענין מרבית רבני המדינה וגם מארצות הסמוכות.

החסידים גייסו איסורים מתומכיהם נגד השחיטה של הקהלה האורטודוקסית אשר תמול שלשום היתה כשרה עבורם "למהדרין מן המהדרין". ואילו הקהלה האורטודוקסית הצליחה לגייס "גילוי דעת" אשר ביטלו את האיסורים של חבריהם הרבנים. הסכימו על "דין תורה" בפני בית דין שהיה מורכב מרבנים מפורסמים. מצד החסידים, ר' שלמה הלר הראב"ד של סיגט. מצד הקהלה, ר' דוד שליסל הדיין של מונקאץ. כאב בית הדין נבחר הגאון הרב מרדכי בריסק מטאשנאד.

משני הצדדים עמדה סוללה של בוררים וטוענים ובראשם: מצד הקהלה, הגאון הרב אשר אבשל ווייס הי"ד, רבה של סילאדי נאדי פאלו ור' בן ציון וויינשטיין החסיד הציוני. ואילו מצד החסידים: ר' אברהם מאיר הכהן גלאנצר מגרוסוורדיין. הדיון נמשך חדשים רבים.

הרב עקיבא גלאזנר הצטייד בהמלצות מאביו ונסע לרבני פולניה לגייס תמיכה נגד הפילוג. חזר משם ובידו "דעת תורה" והמלצות מאת גדולי גאוני פולניה נגד הפילוג: הרב מאיר אריק מטרנוב, הרב שטיינברג מירוסלב, הגאון ר' מאיר ענגיל מרדומישל, הרבנים ר' שלמה דוד כהנא והרב גוטשכטר מרבני ווארשה בירת פולניה. אך לשוא: בית הדין ברוב דעות הצדיק את הפילוג.

בזמן הפילוג מנתה העדה המתפלגת 71-73 ראשי משפחה. לפי מיטב ידיעתי עלה מספרם במשך השנים ל-104 משפחה ע"י נישואי בניהם ובנותיהם. היו להם שוחטים, דיינים, "מקוה", "תלמוד תורה" וכל אביזרי הקהלה.

בראשית ימי הפילוג בחרו לעצמם בתור רב את ר' יואל טייטלבוים. למען האמת ההיסטורית יש לקבוע, כי בו בזמן היה הרב טייטלבוים רבה הנבחר של עיירה קטנה "אילושקה" במחוז בערעג, אך מושבו הקבוע היה לא באילושבה, לא בקלאוזנבורג אלא בסאטמר מאז נישואיו, כמה עשרות שנים עוד טרם שנבחר כרב העיר, אחרי הסתלקותו של ה"קן לדוד".

מספר שנים אחרי הפילוג, בהסכמתו של הרב יואל טייטלבוים, נבחר כרבה של הקהלה הנפרדת, הרב יקותיאל יהודה (זלמן לייב) הלברשטאם, שהיה חתנו של הרב חיים צבי טייטלבוים זצ"ל ה"עצי חיים" מסיגט, אחיו הבכור של ר' יואליש. הרב הלברשטאם היה אז אברך צעיר, אך נחשב לגדול בתורה וכח עולה בשמי החסידות. סלל לעצמו דרך עצמאית בהנהגה חסידית, הקים במסגרת קהלתו ישיבה והנהיג שיטה קפדנית של התמדה בלמודים. הוא בעצמו הגיד את השעורים ובחן את תלמידיו.

שימש בתפקידו וניהל את עדתו עד לשנות השואה בזמן שנלקח למחנות עבודת כפייה. אשתו ביחד עם 11 ילדיו הושמדו באושוויץ. כל אלה שעברו אתו את נתיב הסבל והיסורים של מחנות העבודה, סיפרו נפלאות על התנהגותו ומסירותו לחבריו לצרה ולסבל. השחרור מצא אותו במחנה "פרנוואלד" בגרמניה, במקום שהתבלט כמנהיג רב השפעה ותושיה של שארית הפליטה.

מגרמניה יצא לארצות הברית במקום שהתרכז מסביבו אנשי שארית הפליטה וחסידיו צאנז והתבלט כאחד מגדולי ההשפעה והמעשים בין האדמו"רים. אחרי שהות של מספר שנים בארצות הברית חל מפנה מכריע במהלך מחשבתו ויחסו למדינת ישראל. החליט לעזוב את ארה"ב ועלה לישראל. בגלל צעדו זה חל קרע עמוק בינו לבין דודו הרב יואל טייטלבוים וחסידיו. הכריזו עליו שהוא נהפך ר"ל ל"ציוני". בנתניה הקים קריה חסידית, את "קרית צאנז". המאוכלסת במאות משפחות ומהווה כעין ריפובליקה של תורה וחסידות. הוקמו בקריה מוסדות שונים: תלמוד תורה, ישיבה, מקוה, בית אבות, בית מלון, בית הבראה, מפעלי תעשייה ומלאכה ולבסוף בית חולים מודרני, מפואר ומשוכלל, בית חולים "לניאדו".

עבודה ספרותית תורנית:

בקריה צאנז מופיע זה שנים ירחון תורני כשם "ישראל סבא" – ירחון מוקדש לתורה וחסידות ברוח "ישראל סבא". כל שנתון מכורך לספר שלם. הרוב המכריע של החומר, המגיע למאות תשובות בעניני הלכה, דרוש, חדושי תורה וסוגיות הש"ס, הם של הרב האדמו"ר. בדף השער של הירחון: "דברי תורה בהלכה ואגדה מל"ק מרן שליט"א: אין ספק שבבוא הזמן ימיונו התשובות והמאמרים לנושאים שונים ויופיעו בצורת ספרים. בזמן הקמת הקריה שימש כרב המקום אחד מתלמידיו שלמד בישיבתו בקלאוזנבורג, הרב ישראל אריה זלמנביץ. אחרי שהרב זלמנביץ נבחר לרבה של עכו. משמש כרב הקריה, בנו של האדמו"ר, שנולד אחרי השואה מנשואיו בזיווג שני עם בתו של הגאון הרב שמואל דוד אונגר הי"ד שהיה רב ומו"צ בנייטרא שבהונגריה.

רבני הקהלה המתקדמת "ניאולוגית"

החלק המתקדם של יהודי העיר, לא הסכימו וסרבו להשלים עם בחירתו של הרב משה שמואל גלאזנר כרבה של הקהלה, היות והוא אברך צעיר בן 22 שנה בלבד. הנימוק האמיתי להתנגדות היה – היותו ממשפחת "כתב סופר", שהיה אבי ההתנגדות לתנועת "ההשכלה" ואחד מהוגי הרעיון של הקמת קהלות נפרדות אורטודוקסיות, בניגוד לדעת הרוב בקונגרס היהודי שהתקיים בשנת 1868 בחסות הממשלה ההונגרית.

הרב ד"ר מתתיהו אייזלר:

בשנת 1891 נבחר כרב הקהלה הניאולוגית. יש לציין, כי על אף היותו רב לקהלה מתקדמת, הרי בחייו הפרטיים התנהג כיהודי שומר תורה ומצוות.

לפני ד"ר אייזלר שימשו כרבני הקהלה הזאת רבנים חלקיים: הרב יצחק קונשטדט ואחריו הרב ד"ר אלכסנדר קוהוט, שהיו בגרוסוורדיין ומילאו את התפקיד בו בזמן גם בקלאוזנבורג. אחרי כן הרב שלמה ראוסניץ, הרב ד"ר ש. רוזנשפיץ וד"ר יעקב קליין.

בית הכנסת שלהם נבנה בשנת 1887 בצורה ארכיטקטונית מרשימה. לא הוכנס בו "עוגב", כפי שזה היה מקובל בבתי כנסת שלהם. את דרשותיו השמיע ד"ר אייזלר בשפה ההונגרית. הקהלה גם וויתרה על קיום שחיטה נפרדת ובאו בהסכם עם הקהלה האורטודוקסית ביחס לשחיטה, כשרות והשגחה.

הרב אייזלר היה תלמיד "בית המדרש לרבנים מתקדמים" בבודפשט ויחד עם זאת תלמיד האוניברסיטה והוכתר בתואר: ד"ר לשפות שמיות. אחרי בחירתו קבל מינוי כמרצה בכיר באוניברסיטת קלאוזנבורג. הרצאתו הראשונה בפקולטה לשפות שמיות היתה על "לשון התלמוד". בהמשך השנים מונה כפרופסור מן המניין.

במשך 41 שנות כהונתו בעיר פרסם מאמרים רבים בכתבי עת מדעיים בנושאים: "חכמת בשירת התנ"ך", "בתענועי הזמן", "דור המדבר" וכו'.

השפעתו ומעמדו בעיני השלטונות היתה גדולה. יהודים רבים, גם לא מבני קהלתו פנו אליו וזכו לעזרתו והתערבותו בעת צרה ומצוקה. נפטר בשנת 1930 בגיל 65.

הרב אליהו קליין:

ארבע שנים עברו עד לבחירת רב במקומו של ד"ר מטיאס אייזלר. בתקופת הביניים מילא את תפקידי הרבנות הרב אליהו קליין שהיה לפני כן מורה ללמודי קודש ודת בבית ספר היסודי של הקהלה הניאולוגית ואחרי כן בגימנסיה העברית "תרבות" שהיתה הראשונה מסוגה בטרנסילבניה.

למען האמת ההיסטורית יש לציין, כי הוא היה בעצם "נטע זר" בקהלה הזאת. היה בנו של אחד הרבנים החרדים והחשובים ביותר במדינה, הרב שלמה זלמן קליין, רב העיירה סילאדיצ'עה וחתנו של הרב אהרן צבי קלר משומקוט, מצאצאי ר' הילל מקלומייא. הרב קליין היה תלמיד חכם, מתפלל בדביקות, ביתו היה בית של קיום תורה ומצוות והקפדה חמורה על כל תג ומנהג של ה"שלחן ערוך".

היח מנהיגם הרוחני של תנועת "בני עקיבא" ו"תורה ועבודה", אחד מאישיה ומנהיגיה של הצינות בכלל והצינות הדתית בפרט.

עבר את נתיב הסבל והיסורין של השואה. עם הקמת המדינה וכינון בתי דין רבניים ע"י משרד הדתות מונה לתפקיד "ספרא דדיינא" בבית דין הרבני האיזורי בחיפה.

הרב משה כרמלי וויינברגר:

נבחר לתפקידו כרב הקהלה בשנת תרצ"ד – 1934 והמשיך בכך במשך 10 שנים, עד לחיסולה הטרגי של יהדות הונגריה ובתוכם הגיטו בקלאוזנבורג עם אוכלוסיה של כעשרים אלף נפש

הי"ד. הצליח לעזוב את הגיטו ולעבור לרומניה בגבול שהיה סמוך לבית הקברות היהודי של העיר ולהגיע לישראל עוד לפני ימי השחרור.

גם הרב "המתקדם" הזה היה שומר תורה ומצוות לכל פרטיה. לפני כניסתו ללמוד בסמיגר לרבנים בבודפשט, למד בישיבת "קרן לדוד" בסאטמר. בקלאוזנבורג היה חבר בתנועת "תורה ועבודה" – "הפועל המזרחי".

בשנות רבנותו בעיר היה פעיל בחיי העיר, בשטח התרבותי והסוציאלי. בשנת 1940 לקח חלק בפתיחתה מחדש של הגימנסיה העברית "תרבות" שנסגרה לפני כן בפקודת השלטונות.

אחרי עלותו ארצה מצא את מקומו בשדה החינוך, היה סגן מנהל בית ספר "בילו" בתל אביב ואח"כ מנהל בית ספר תיכון דתי בנתניה וזמן מה מנהל המחלקה לחינוך של העיריה.

עם קום המדינה בשנת 1948 נתקבל למשרד החוץ הישראלי כראש המדור לעניני הונגריה, רומניה ופינלנד ואחרי כן קצין עליה ונספח לעניני תרבות בשגרירות ישראל בבודפשט. בשנת 1957 יצא לארצות הברית ונתקבל כפרופסור מן המניין בישיבה אוניברסיטה בגיו יורק.

הרב כרמלי הוא סופר פורה ומחבר ספרים.

"ספר וסייף"

הספר דן בחופש הביטוי והמחשבה בעם ישראל בכל הדורות. ספר מחקר בתולדות הספר העברי מתקופת התלמוד עד ימינו. שיטת הבקורת על ספרים שונים, מלחמה בספר ומחברו ולפעמים משפט שריפה על ספרים שונים.

הסופר ד"ר יצחק ריבקינד ז"ל כתב בדברי פתיחה לספר: "... ספר הכולל ומשקף את המאבק לרוח האדם העולה למעלה בספרות ובחיים. יש הרבה מן הדרמטיות והטרגיות בתוך הספר. אירועים מזעזעים במלחמת הרוח, בהאבקות על חופש המחשבה והדיבור, על ההבעה ללא ריסון וכבלים, ללא איסור והגבלות".

"המחבר הוא רב כולל. איש הספר ושריד הסייף, רב זכויות להצלה. בדרך נס ניצל ונשאר בחיים, המוקדשים לתורה, חכמה והוראה, להעמיד תלמידים ולחקר השירה העברית בהונגריה. הספר מונח עתה לפני הקורא והחוקר העברי, יעין בו, ילמוד ויבוא על שכרו, שכר דרישה וחקירה".

ספר זכרון ליהדות קלאוזנבורג:

נדפס בשנת תש"ל – 1970 בניו יורק 550 עמוד.

הספר לפי שמו מוקדש אמנם לזכר קהלת קלאוזנבורג, אולם הוא מקיף את חיי התרבות, החינוך היהודי ומבנה של סוגי הקהלות בטרנסילבניה כולה. שם הספר ותוכנו אינם זהים. הוא כולל סקירה רחבה על ארגוני הקהלות: האורטודוקסית, ניאולוגית, סטטוס קוו וספרדית במדינה. רק חלק מן הספר עוסק במיוחד בקלאוזנבורג. אנו מוצאים בספר מחקרים על סופרים ומשוררים עבריים שחיו ויצרו בטרנסילבניה, שאלת הפליטים במלחמת העולם, השואה, בעיית נשואי

תערובת, תולדות העתונות היהודית, יחסם של יהודי טרנסילבניה לתרבות ההונגרית, הגירת גולי ספרד אחרי האינקוויזיציה לכמת מערי טרנסילבניה והקמת קהלות ובתי כנסת ספרדים אשר בחלקם היה קיים עד השואה.

הרב משה כרמלי וויינברגר העשיר את הספרות היהודית במאמרים, מחקרים ויצירה ספרותית נוספת, בין השאר, "הטרגדיה של יהודי טרנסילבניה" שהופיע בהוצאת "יד ושם" בשנת 1964, חוברת מס' 15.

המסך ירד: הקהילה איננה

על הקהילה רבת ההוד והתפארת עלה הכור, רק שרידים נשארו ממנה. יער של מצבות עזובות בבתי הקברות של העיר, אשר רק בודדים בלבד פוקדים אותן.

תמה ונשלמה הסקירה על רבני קלאוזנבורג, אשר במרכז השרשרת המפוארת של הרבנים לבית גלאזנר שהטביעו חותמם על הקהילה הזאת שהיתה אחת הקהלות היפות והמאורגנות בהונגריה ואח"כ בטרנסילבניה שסופחה בשלהי מלחמת העולם הראשונה לרומניה, בשנת 1940 ת"ש הוחזרה שוב להונגריה ואחרי מלחמת העולם השנייה סופחה שוב לרומניה.

אחרי השואה התרכזו בעיר יהודים מהסביבה הקרובה והרחוקה, כהנו בעיר רבנים לתקופת מעבר קצרות, שלא מצאתי לנכון לכלול אותם בסקירה זו.

נסיים את הסקירה בדברי הנביא ירמיהו, נביא הזעם והחורבן:

אהלי שודד וכל מתרי נתקו, בני יצאוני
ואינם, אין נוטה עוד אהלי ומקים יריעותי.

(ירמיהו פרק י' פסוק נ')

שלמה זמרוני

ראש המועצה הרתית בני ברק